

УДК 82. 436–31

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ДОСВІДУ В РОМАНІ К. Е. ФРАНЦОЗА „ПАЯЦ”

Світлана Аркадіївна Притолюк

prytoljuk@ukr.net

Кандидат філологічних наук, доцент

Кафедра німецької філології та методики викладання німецької мови

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Вул. Максима Кривоноса, 2, 46000, м. Тернопіль, Україна

Анотація. Аналізується специфіка модифікації автобіографічного матеріалу в романі Карла Еміля Францоza „Паяц”. Досліджуються елементи сюжету й особливості образної структури твору, що корелюють з історією життя автора. Фікційний світ роману розглядається як простір для реалізації свідомих і підсвідомих прагнень письменника та є відображенням еволюції його світогляду. Особливості автобіографічної тотожності проявляються у принципі конструювання характеру центрального протагоніста, який є проекцією авторського психотипу. У стосунках головного героя із найближчим оточенням К. Е. Францоз ілюструє складність діалектики взаємодії індивідуального й соціального, пропущену крізь призму особистого досвіду. Німецька й українська культура, християнський світ та іудаїзм створювали полюси, між якими балансувала свідомість письменника. Несумісність із середовищем, яку пережив сам Францоз, у загостреній формі знаходить своє вираження в конфлікті між головним героєм твору та його оточенням. Розчарування та втрата ілюзій – це результат пережитої митцем конфронтації „Я” та „Світу”.

Ключові слова: автобіографізм, концепція головного героя, роман виховання, аукторіальний наратор, Карл Еміль Францоз.

Роман „Паяц” Карла Еміля Францоza, написаний ще 1893 році, був представлений публіці лише після смерті автора. Оттілія Францоз – дружина письменника – оприлюднила твір повністю у 1905 році, окремі його частини виходили друком російською в 1894–1895 роках у Петербурзькому журналі „Восход” [7, с. 358]. Імовірною причиною такого довгого шляху роману до читача були зростаючі на той час антисемітські настрої в суспільстві, однак досі

достеменно не відомі дійсні мотиви, що спонукали письменника утриматися від публікації свого „найкращого й найбільш зрілого” витвору [4, с. 11]. Адже, як відомо, більш ранні твори Францоza, як наприклад збірка „Євреї із Барнова”, „Юдіт Трахтенберг”, „Мошко з Парми”, „Лейба Вайнахскухен та його дитина” та ін., за своєю проблематикою були не менш гострими, але це не стало перешкодою для їх публікації. Може, таке небажання віддавати найвагомійший здобуток творчості на суд читацького загалу було викликане особливо трепетним ставленням автора до свого дітища? Око пильного читача помітить глибоке психологічне підґрунтя тексту, в якому зашифровано найінтимніші переживання його творця, і ключем до цього шифру є його життєвий шлях. Зауважимо, що ця властивість поєднує майже всі тексти Францоza. Як зазначає Томас Кішнер, „у галицьких новелах та романах Карла Еміля Францоza високі позиції займають два „позалітературні” елементи: автобіографічне та політичне” [6, с. 206], а отже, будь-яка інтерпретація чи аналіз творів письменника будуть однобічними й неповними, якщо залишити поза увагою біографічні чинники.

Як зізнався сам Француз, його прихід у літературу був спровокований глибоко особистісним кризовим моментом у житті. Перший твір, що заявив про появу на літературному обрії нової багатогранної особистості, з’явився як результат звільнення від болю нерозділеного юнацького кохання і мав певний терапевтичний ефект. Відтоді кожен твір, що виходив з-під пера письменника, був відбитком пам’яті й особистого досвіду його автора: „Я хотів зобразити те, що відчував, думав, вигадував. Але не „ins Blaue”. Я міг зображати лиш те життя, що сам бачив” [5, с. 9]. На думку С. Губах, „сильний акцент Францоza на катарсичній функції свого письма не тільки підкреслює те, наскільки глибоким було сум’яття, але й наголошує передусім на його житті „усупереч”, напрямку його мистецького розвитку, що знайшов свій шлях попри нагромаджені перешкоди. І це „всупереч” перенесене у свідомість своїх читачів – визначає стратегію всіх його біографічних натяків, що завдяки повторюваному цитуванню набувають особливої ваги” [9, с. 13].

Роман „Паяц” ознаменував завершення складної й болісної еволюції митця, а тому, як пише Й. Германд, його „не можна осягнути, користуючись лише суто естетичними критеріями”, бо „це не витвір мистецтва”, а „документ серця”, що може стати в один ряд із такими, на перший погляд, різними книгами, як „Сповідь”

Руссо, „Антон Райзер” Моріца або ж деякими романами Достоєвського” [7, с. 360–361]. Особливе значення твору підкреслює і Д. Кеслер: „Усі теми, усю майстерність оповіді та усе вміння Француз поєднав у виразно автобіографічному романі „Паяц” [10, с. 24].

На тісному зв'язку твору з історією його життя акцентує і сам автор у коментарі до твору: „Ця передмова не має на меті мій роман ні тлумачити, ні боронити. Вона лише окреслить зовнішні обставини і, разом із тим, розкриє те, що я вже давно тримаю на серці і за цієї нагоди найкраще можу сповістити” [5, с. 5]. Тут же письменник описує віхи життя від народження й до завершення роботи над „Паяцом”, наголошуючи на моментах, що вочевидь мають безпосередній зв'язок із подіями роману або ж виявились латентними каталізаторами певних процесів, що впливали на формування образної структури твору та його проблематики. Так, автор зазначає, що народився на Поділлі, у будиночку лісничого, який прихистив із вдячності за врятоване йому колись життя родину повітового лікаря із Чорткова – батька Карла Еміля Францоza.

Згадуючи про дитячі роки, Француз підкреслює особливий зв'язок із батьком. Характеризуючи найближчу в його житті людину, письменник неодноразово наголошує на індивідуальній і незалежній позиції повітового лікаря: „Він був інакшим, аніж люди навколо нього” [3, с. 215]. Вільнодумство й ліберальні настрої батька в питаннях релігії стали причиною відмежування від ортодоксальної єврейської громади Чорткова.

У своїх спогадах Карл Еміль Француз не оминає учителів і наставників. Зокрема, згадує Натана Вайзера, з яким вивчав Старий заповіт [3, с. 225]. Він же був єдиним у Чорткові одновірцем, з яким хлопець спілкувався, адже його однокласниками та друзями були християни, і він не відвідував синагогу та єврейські родини, доки йому не виповнилося десять років.

Окрім батька, своїм першим учителем німецької Француз називав колишнього студента Генріха Вільда, який відбував на Галичині покарання після заворушень 1848 року. Пам'ять про наставника письменник увічнив згодом в оповіданні „Латинський кононір”, а пізніше в романі „Паяц”.

Після смерті Вільда Карл Еміль відвідував школу при домініканському монастирі в Чорткові, що в середовищі хасидів вважалось відступництвом, зрадою. Тут же він опановує польську та латинську мови. Таким чином, свої перші ази освіти Француз

(будучи євреєм!) отримує в католицькій школі, відтак – у німецькій гімназії в Чернівцях.

Нянею майбутнього письменника була русинка Мариня [10, с. 6]. Вона привила хлопцеві любов до української пісні. Спілкуючись із хлопчачами на вулиці, Карл Еміль вивчав живу українську мову. Як слушно зауважив П. Рихло, „слов’янський світ був йому близьким з раннього дитинства. Мати письменника походила з Одеси, і та специфічна неповторна суміш російської, української та їдишу, котра грає всіма барвами веселки в оповіданнях Ісака Бабеля, звучала в його вухах з самої колиски” [2, с. 7].

Німецька й українська культура, християнський світ та іудаїзм створювали полюси, між якими балансувала дитяча свідомість майбутнього письменника й, водночас, породжувала сумніви й відчуття „інакшості”. Він почувався чужим на вулиці серед селянських хлопчаків, у монастирі, навіть серед одновірців [3, с. 225]. Як зазначає Г. Гьофлер, „відчуття, що ти шляхетніший, аніж оточення, сформувалося за таких умов майже само по собі, до того ж через своє германофільське виховання він вбачав у втіленій у батькові німецькій культурі щось на зразок релігійного сподівання на спасіння” [8, с. 96]. Недарма, коли Карл Еміль прибуває у Чернівці на навчання в німецькій гімназії, то місто видається йому „передпокоєм раю” [3, с. 228].

Глорифікація „усього німецького” коріниться в найближчому оточенні: „Німецьке національне почуття, що мене переповнювало, котре я усе своє життя плекав, привили мені ще з дитинства” [5, с. 6]. Визначальну роль у формуванні національної самосвідомості Карла Еміля Францоza відіграв батько. Будучи палким прихильником німецької національної традиції, він намагався культивувати в сина любов до близьких йому духовних цінностей.

Момент національної самоідентифікації оголив проблему неоднозначності вибору, що неодноразово приносило автору біль і розчарування: „Я був німцем та євреєм одночасно” [5, с. 6]. І хоча, як він пише, від обох культур „чув лише найкраще й найшляхетніше, що спалахнуло вірністю та захопленням”, така бінарність душевної конституції, з одного боку, збагачувала духовний світ митця, з іншого – виокремлювала його з оточення. Зростаючи на Подільській землі, в національно розмаїтому середовищі, серед багатоголосся мов, Карл Еміль почувався самотнім, а відчуття „інакшості” загострювалося ще більше, коли він спілкувався з однолітками: „Я зростав, як на острові. Від моїх

однокласників мене відділяли віра та мова, теж саме мене розділяло із моїми єврейськими хлопцями” [5, с. 6]. Тому не дивно, що свою батьківщину він бачив „не в Галичині, а на Заході” [5, с. 6].

Однак саме в дитинстві, на думку автора, зародилося „найкраще”, чим він володіє – „здатність спостерігати” [5, с. 6]. Певна відстороненість від об’єктів своїх споглядань спонукала пізніше письменника обрати відстань, з якої відкривається неупереджений й всеохоплюючий ракурс, коли, як зауважує Томас Кіршнер, „він спостерігає за ортодоксальними звичаями із цікавістю, однак із певної дистанції, як етнолог” [6, с. 207]. Нерідко такий об’єктивний погляд стає причиною резигнації: „Чим ближче я пізнавав ортодоксальний іудаїзм, тим глибше ранили серце його негативні прояви” [5, с. 7]. Однак навіть такі моменти не змусили Францоza змінити свої переконання. Він залишається вірним релігії навіть перед лицем перешкод, які йому доводиться долати.

Студіюючи філологію давнини у Відні, юнак уперше переживає болісне розчарування через дискримінацію з релігійних мотивів: він змушений відмовитися від своєї давньої мрії стати професором філології. „Мій іудаїзм досі не приносив мені ні переваг, ні втрат. Однак тепер він завдав мені шкоди, і то найбільшої, котрої може зазнати людина, зажадав від мене жахливої жертви – відмови від професії, котру я сам собі визначив, до якої, як тоді вважали я та інші, годжусь найкраще” [5, с. 8].

Отож література стала єдиним виміром, де йому не потрібно було проводити межу між своїми двома іпостасями, де дихотомія світів зростала паростком єдиного творчого начала, куди б він „увійшов як німецький письменник в німецьке товариство, поглибив би їх знання про досі не описане життя і допоміг би, тим самим, маленькому світові, показавши їм застережливо дзеркало” [3, с. 235]. Саме таким „дзеркалом” і став роман „Паяц”.

Головним героєм роману є Зендер Гляттайс. Після смерті батьків його всиновлює Розель Курлендер. Хлопець зростає, не підозрюючи, що є сином Менделя – „короля волоцюг” та Міріам – бідної сироти. Розель намагається виховати Зендера добропорядним ремісником, однак їй це ледве вдається, оскільки хлопця приваблює зовсім інше життя. Ще в дитинстві він виказує яскраво виражений талант до наслідування, який вочевидь успадкував від батька. Завдяки своїм блазнівським витівкам Зендер отримує в містечку прізвисько „Паяц”. Потрапивши одного разу в Чернівцях на виставу мандрівної трупи, Гляттайс запалюється пристрасним бажанням

стати актором. Директор театру Надлер визнає талант хлопця, обіцяє його прийняти до театрального товариства і радить повернутися в Барнов, опанувати німецьку мову й якомога більше читати. Одновірці сприймають прагнення хлопця як відступництво, зраду і чинять йому всілякі перешкоди. Із неймовірними зусиллями, не зважаючи на осуд громади, опір з боку матері, Зендер здобуває знання. Відвідуючи протягом кількох місяців таємно бібліотеку домініканського монастиря, головний герой захворів на сухоти. Лише гострий приступ хвороби рятує його від вигнання з громади. Коли через два роки Зендер нарешті отримує запрошення від Адольфа Надлера, він не вагаючись вирушає в дорогу. Проте на перешкоді хлопцеві стає природа. Через повінь на Дністрі юнак не може продовжити свою подорож. По дорозі він натрапляє на мандрівну трупу і погоджується на пропозицію зіграти в їхній виставі роль Шилока. Врешті Глянтайса наздоганяє Розель Курлендер. Почуваючись винним перед жінкою, що присвятила йому все своє життя, Зендер підкорюється її волі й повертається додому, однак уже не може протистояти наступу хвороби. Помирає головний герой „у передчутті близького звільнення” [7, с. 360]. Незадовго до смерті Зендеру дозволяють відвідати театр у Львові, щоб побачити гру видатного актора Богуміла Давісона.

Роман, без сумніву, містить ряд автобіографічних деталей, котрі корелюють із історією життя автора. Події в романі відбуваються в Барнові – фіктивному містечку, праобразом якого став Чортків (сьогодні Тернопільської області). Автор вирішив змінити назву рідного міста, оскільки вважав її надто складною для західного читача – його основної цільової аудиторії [3, с. 238]. Проте Француз залишає незмінними інші топонімічні назви населених пунктів, річок та місцевостей, що відтворюють реальну картину географічного простору роману й охоплюють територію навколо Тернополя, Львова та Чернівців.

Збіги історії героя і віхами життя автора виражаються не стільки в подієвому плані, скільки в ідеологічній площині, в якій проектується еволюція душі письменника. Як зазначає Влодавська, розмірковуючи про автобіографізм у жанрі роману виховання, „співвідношення фактів авторської біографії й вимислу є тут не тільки надзвичайно рухливим, але й специфічним, оскільки збіги на сюжетному, подієвому плані відіграють меншу роль, ніж побутовий, психологічний і суспільний досвід автора, розчинений в оповіді” [1, с. 158].

Важливу роль у презентації образу автора в романі відіграє оповідач. Виконання цієї функції покладається на аукторіального наратора, який неквапливо, іноді іронічно, іноді з неприхованим гумором, з дистанції умиротвореної мудрістю людини веде свою розповідь. Така манера письма є не тільки свідченням сформованості автора роману як митця, але й результатом життєвого досвіду: „Напевно, потрібно стати старшим, більше дізнатися і більше страждати, щоб навчитися сміятися крізь сльози” [5, с. 6]. Г. Гьофлер вважає прагнення презентувати події роману в гумористичному світлі свідченням пережитої в дитинстві травми: „Оповідач займає тут позицію типову для консервативної конфронтації із досі болючими дитячими переживаннями. Там, де неможливе витіснення, відбувається зсув у банальне, смішне” [8, с. 62]. У Францозовій передмові до роману він вбачає „резигнативне сприйняття світу, що протистоїть нам, позицію людини, яка після тривалої боротьби прагне примирення з ним” [8, с. 62]. Підсумовуючи аналіз постаті аукторіального наратора в „Паяці”, вчений зазначає: „Суть цього роману виховання полягає не у становленні суб’єкта, а в його знищенні в результаті соціального втручання – звідси його модерний характер. Це роман власних помилок (Seinsverfehlung), що робить його позаісторично актуальним. Це пронизана гумором історія екзистенційної поразки, і реципієнт входить в азарт, одночасно пізнаючи трагічне – й отримуючи можливість посміятися над ним; він робить відкриття, що при читанні „Паяца” можна одночасно і сміятися, і жахатися цього сміху, – з цього має починатися психоаналітична інтерпретація” [8, с. 62].

Особливості автобіографічної тотожності проявляються у принципі конструювання характеру центрального протагоніста, кристалізуються в концепції головного героя, який є віддзеркаленням авторського психотипу. Пережите ще в дитячому віці Францоз транслює через образ центрального протагоніста, якому з моменту народження уготована роль відступника й „не такого, як усі”. Нестримний потяг юнака до вигадування – це відтворення душевного стану, в який часто поринав у дитинстві Францоз. В „Історії першотвору” він зізнався: „Схильність до роздумів та жвава фантазія були в мене вродженими, а самотність моїх дитячих років виплекала їх” [3, с. 223]. Мрії стають схованкою від реальності, що дисонує із вразливим внутрішнім світом митця: „Я був мрійником, те, що мене захоплювало, я сприймав легко, що

здавалось мені нудним, я залишав і поринав у свої фантазії, цілими днями” [3, с. 229].

Перші враження від знайомства з театром Француз також переносить на сторінки роману. Відомо, що коли Карлу Емілю було десять років, він уперше відвідав театр, на сцені якого ставили „Дебору” Германа Соломона Мозенталя. П’єса настільки глибоко зворушила хлопця, що він ледве стримував емоції: „Мій перший вечір у театрі став незабутнім спомином. ... Із гарячковим хвилюванням я спостерігав за подіями вистави” [3, с. 227].

Потяг головного героя роману до театру – мистецтва перевтілення – це пошук можливостей самоідентифікації й варіантів самореалізації. Драматичне мистецтво відкриває шлях для вираження різних іпостасей суперечливої особистості, що потерпає від протиборства внутрішніх сил. Головний герой не просто грає – він живе на сцені, оскільки ідентифікує себе з дійовими особами драми. Недарма Зендер обирає для свого перевтілення персонажів, близьких йому за духом.

Театр у творі постає символом „землі обітованої”, певним священним простором, звільненим від упереджень, регламентування законами, традиціями, релігійними догмами та заборонами, світом ілюзорної, але бажаної свободи. Провідником у цей ідеальний світ для Зендера стає директор театру. „Ви – мій Мойсей”, – пише Зендер Надлеру, прирівнюючи його, таким чином, до біблійного героя. Алюзію посилює репліка головного героя: „Я буду слухняніший, аніж були наші пращури у пустелі” [5, с. 136].

Стосунки батька-сина – це ще одна трансформація особистої історії письменника, котрий не раз наголошував на тісному зв’язку з батьком та його домінуючій ролі в становленні духовних орієнтирів. Мендель – це певна проекція образу батька і його намагання, будучи вірним релігійним переконанням, залишитись суверенним у виборі духовних цінностей, а роль вуличного блазня – це можливість уникнути репресивних законів консервативного середовища.

Трагічність героя полягає в тому, що він надто схожий на батька у своїх нахилах та здібностях, а батьків заповіт – не йти по його стопах – він не в силі виконати, оскільки спадковість стає для нього невмолимим фатумом, що не залишає героєві вибору, крім як реалізувати себе як „паяца”. Генетично зумовлений детермінізм передумов його специфічного розвитку особистості формулюється

устами наратора: „Його доля уже тим визначена, що він був сином саме цих батьків і саме ця жінка виховала його...” [5, с. 36].

Жанр роману виховання відкриває автору можливість із певної дистанції осмислити власну лінію життя, визначити фактори, що змінювали вектори розвитку його долі. Можливо, навіть вчинити суд над своїм минулим, передавши читачам роль присяжних у цьому процесі. На лаві підсудних у цьому випадку опиняється соціальне середовище, котре через своє невігластво, забобонність, фанатизм і нетерпимість до вільнодумства завдає страждань головному герою. У стосунках центрального протагоніста з найближчим довкіллям автор ілюструє складність діалектики взаємодії індивідуального й соціального, пропущену крізь призму особистого досвіду. І, якщо розглядати образ Гляттайса як проекцію свідомості автора, то його поведінка демонструє гостру потребу в розумінні та співчутті, заснованих на просвітництві й толерантності. У цьому прагненні виявляється автобіографізм творчості письменника, якого назвали „запізнілим просвітителем”. Несумісність із середовищем, котру пережив сам письменник, в загостреній формі знаходить своє вираження в конфлікті між головним героєм та оточенням. Підсвідоме прагнення протистояти викликам долі реалізується в нестримному стремлінні героя побороти спротив зовнішніх сил у невтомній боротьбі за свої переконання. Розчарування та втрата ілюзій – це результат пережитого митцем досвіду конфронтації „Я” та „Світу”. Спосіб подолання резигнативного скепсису детермінується духовним й ідеологічним потенціалом автора, що крізь призму свідомості персонажа проектує свої морально-етичні пріоритети.

1. *Влодавская И. А.* Поэтика английского романа воспитания нач. XX века / И. А. Влодавская. – К. : Выща школа, 1983. – 181 с.
2. *Рихло П.* Український меридіан Карла Еміля Францоza / П. Рихло // Француз К. Е. *Ucrainica*. Культурологічні нариси / К. Е. Француз ; пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. – Чернівці : Книги – XXI, 2010. – С. 7–17.
3. *Franzos K. E.* Mein Erstlingswerk: „Die Juden von Barnow“ / Karl Emil Franzos // *Die Geschichte des Erstlingswerks. Selbstbiographische Aufsätze.* – Leipzig : A. Titze, 1894. – S. 213–240.
4. *Franzos Ottilie* // *Franzos K. E. Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten* / Karl Emil Franzos. – Frankfurt am Main : Athenäum, 1988. – S. 11.
5. *Franzos K. E.* *Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten* / Karl Emil Franzos. – Frankfurt am Main : Athenäum, 1988. – 373 S.

6. *Kirschner T.* ... „zu gerechterer Beurteilung der Verachteten”: das Bild der Ostjuden im Werk von Karl Emil Franzos am Beispiel seines Romanes Der Pojaz / Thomas Kirschner // Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada R, germanistická. – Vol. 52. – Iss. R 8. – Brüner Beiträge zur Germanistik und Nordistik, 2003. – P. 203–229.
7. *Hermant J.* Nachwort / Jost Hermant // Franzos K. E. Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten. – Frankfurt am Mein : Athenäum, 1988. – S. 357–373.
8. *Höfler G. A.* Psychoanalyse und Entwicklungsroman / Günter A. Höfler. – München : Südostdeutsches Kulturwerk, 1987. – 160 S.
9. *Hubach S.* Galizische Träume. Die jüdische Erzählungen des Karl Emil Franzos / Sybille Hubach. – Stuttgart : Hans–Dieter–Heinz Akademischer Verlag, 1986. – 216 S.
10. *Kessler D.* Ich bin vielleicht kein genügend moderner Mensch. Notizen zu Karl Emil Franzos (1848–1904) / Dieter Kessler. – München : Verlag des süddeutschen Kulturwerks, 1984. – 43 S.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ОПЫТА В РОМАНЕ К. Э. ФРАНЦОЗА „ПАЯЦ”

Светлана Аркадьевна Притолук

prytoljuk@ukr.net

Кандидат филологических наук, доцент

Кафедра немецкой филологии и методики преподавания немецкого языка

Тернопольский национальный педагогический университет

имени Владимира Гнатюка

Ул. Максима Кривоноса, 2, 46000, г. Тернополь, Украина

Аннотация. Анализируется специфика модификации автобиографического материала в романе К. Э. Францоza „Паяц”. Исследуются элементы сюжета и особенности образной структуры произведения, коррелирующие с историей жизни автора. Фикциональный мир романа, отображающий эволюцию мировоззрения писателя, рассматривается как пространство для реализации его сознательных и подсознательных стремлений. Особенности автобиографической тождественности проявляются в принципе конструирования характера центрального протагониста – проекции авторского психотипа. Во взаимоотношениях главного героя с ближайшим окружением Француз сквозь призму личного опыта иллюстрирует сложность диалектики взаимодействия индивидуального и социального. Немецкая и украинская культура, христианский мир и иудаизм создали полюса, между которыми балансировало сознание писателя. Пережитая автором конфронтация со средой в заостренной форме находит свое выражение в конфликте между главным героем произведения и обществом.

Ключевые слова: автобиографичность, концепция главного героя, роман воспитания, аукториальный нарратор, Карл Эмиль Француз.

TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL EXPERIENCE IN THE NOVEL “POJAZ” BY KARL EMIL FRANZOS

Svitlana Prytoliuk

prytoljuk@ukr.net

*Department of German Philology and German Language Teaching Methodology
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
Maksym Krywonos Str.2, 46000, Ternopil, Ukraine*

Abstract. Specificity of autobiographical material modification in the novel “Pojaz” by Karl Emil Franzos is analysed in the article. Plot elements and the peculiarities of the image structure of the work are studied, which correlate with the author’s life story. The fictional world of the novel is considered as a space for implementation of conscious and unconscious intentions of the writer and is a representation of the evolution his worldview. Coincidences in the character’s story and author’s life are expressed not so much in terms of events, but in the ideological aspect. Peculiarities of autobiographical identity are manifested in the principle of the central protagonist’s character formation, crystallized in the concept of the main character, which is a reflection of the author's psycho. The genre of the educational novel gave K. E. Franzos the possibility to comprehend his own life from certain distance, identify factors that changed the vectors of his life and influenced the process of national identification. Relations between the central protagonist and the close surrounding illustrate the complexity of the dialectic interaction of the individual and the social as viewed through personal experience. German and Ukrainian cultures, Christianity and Judaism created the extremes between which the writer’s mind balanced and, at the same time, evoked doubts and sense of “otherness”. Incompatibility with the surrounding, experienced by Franzos himself is reflected and emphasized in the conflict between the protagonist and his surrounding. The subconscious desire to meet the challenges of fate is implemented in unrestrained aspiration of the protagonist to overcome external forces’ resistance in tireless fight for his beliefs. Disappointment and loss of illusions are the results of the confrontation between “I” and “World” experienced by the author.

Key words: autobiography, the concept of the hero, educational novel, auktorial narrator, Karl Emil Franzos.

References

1. Vlodavskaia I. A. *Poetika angliiskogo romana vospitaniia nach. XX veka* [Poetics of the English novel of education early. XX century]. Kyiv, 1983, 181 p. (in Russian).
2. Rykhlo P. *Ukrai'ns'kyj merydian Karla Emilja Francoza* [Ukrainian meridian by Karl Emil Franzos]. In: *Ucrainica. Cultural essays*. Chernivtsi, 2010, pp. 7–17. (in Ukrainian).

3. Franzos K. E. Mein Erstlingswerk: „Die Juden von Barnow“. In: *Die Geschichte des Erstlingswerks. Selbstbiographische Aufsätze*. Leipzig, 1894, pp. 213–240.
4. Franzos Ottilie. In: *Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten*. Frankfurt am Main, 1988, S.11.
5. Franzos K. E. *Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten*. Frankfurt am Main, 1988, 373 S.
6. Kirschner T.„zu gerechterer Beurteilung der Verachteten“: das Bild der Ostjuden im Werk von Karl Emil Franzos am Beispiel seines Romanes *Der Pojaz*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada R, germanistická*. vol. 52, iss. R 8. Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik, 2003, pp. 203–229.
7. Hermand J. Nachwort. In: *Der Pojaz: eine Geschichte aus dem Osten*. Frankfurt am Mein, 1988, pp. 357–373.
8. Höfler G. A. *Psychoanalyse und Entwicklungsroman*. München, 1987, 160 S.
9. Hubach S. *Galizische Träume. Die jüdische Erzählungen des Karl Emil Franzos*. Stuttgart, 1986, 216 S.
10. Kessler D. *Ich bin vielleicht kein genügend moderner Mensch. Notizen zu Karl Emil Franzos (1848–1904)*. München, 1984, 43 S.

Suggested citation

Prytoliuk S. Transformatsiia indyvidual'noho dosvidu v romani K. E. Frantsoza „Paiats” [Transformation of Individual Experience in the Novel “Pojaz” by Karl Emil Franzos]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2014, no. 90, pp. 121–132. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 26.11.2014 р.